

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-133>

УДК 338.48:796.01+659.1+004.9

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ТУРИЗМОЛОГІЇ: РОЛЬ РЕКРЕАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ

MODERN APPROACHES IN TOURISM: THE ROLE OF RECREATION IN THE FORMATION OF TOURISM PRODUCTS

Опря Богдана Олексіївна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6751-1030>**Oprya Bohdana**

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Стаття присвячена аналізу сучасних туризмологічних підходів до інтеграції рекреаційних ресурсів у формування конкурентоспроможних туристичних продуктів. Особлива увага приділяється впливу рекреаційного чинника на туристичну сферу в умовах зростаючого попиту на здоровий спосіб життя, екотуризм та відпочинок на природі. У дослідженні висвітлено вітчизняний і зарубіжний досвід, охарактеризовано ключові етапи створення рекреаційно орієнтованих маршрутів. Розглянуто роль природно-кліматичних умов у підвищенні туристичної привабливості територій, а також значення рекреації для брендингу регіонального туризму. Особливу увагу приділено використанню інноваційних технологій і цифрових інструментів для просування туристичних продуктів. Автор акцентує на важливості міждисциплінарного підходу, який визначає рекреацію як основу сталого розвитку туризму в сучасних умовах.

Ключові слова: туризмологія, туристичні продукти, рекреаційні ресурси, сталий туризм, регіональний туризм.

This study provides a focused analysis of modern approaches in tourismology with particular attention to the role of recreation in the development of competitive tourism products. As global trends shift toward ecological awareness, wellness, and immersive natural experiences, recreational resources are gaining increasing relevance in shaping tourism offerings. The paper explores the theoretical foundations of tourism and recreation, while emphasizing their interdependence within a multidisciplinary context. It examines national and international practices, revealing how local natural and socio-cultural assets can be effectively used to enhance tourism potential and meet the growing demand for authentic experiences. Special attention is given to the planning and design stages of recreation-oriented tourist routes, incorporating aspects such as landscape appeal, climate factors, infrastructure, sustainability, and evolving visitor preferences. The research highlights how recreation contributes to regional branding and influences destination image formation, making regions more attractive for targeted visitor segments such as eco-tourists, wellness seekers, and culturally motivated travelers. It also discusses the integration of inclusive approaches that consider accessibility and environmental sensitivity as critical components of modern tourism design. Methodologically, the study applies analytical, comparative, and generalization tools to identify sustainable and innovative solutions that align with current tourism demands and long-term development goals. Moreover, the integration of digital technologies, smart planning, geoinformation systems, and creative marketing strategies is presented as critical for increasing visibility, adaptability, and competitiveness of tourism products in both domestic and international markets. The findings confirm that recreation not only enriches the tourist experience but also acts as a key driver of sustainable development in the tourism industry. This article aims to contribute to ongoing academic and practical discussions on enhancing destination-based experiences through recreation, offering a comprehensive set of recommendations for stakeholders involved in tourism planning, development, education, and policy-making.

Keywords: tourism studies, tourist products, recreational resources, sustainable tourism, regional tourism.

Постановка проблеми. Сьогодні туризмологія як наука займає чільне місце в системі сучасних соціально-економічних досліджень, інтегруючи знання з географії, економіки, екології, культурології та інших наук. У визначенні Всесвітньої туристичної організації наголошується, що туризм охоплює не лише переміщення осіб, але й активності, спрямовані на задоволення їхніх рекреаційних потреб. У цьому контексті рекреація розглядається як ключовий чинник формування повноцінного туристичного продукту, що відповідає запитам сучасного споживача. За прогнозами аналітиків, після пандемії COVID-19 туристичний попит дедалі частіше фокусується на екологічності, емоційній насиченості та оздоровчій складовій подорожей. У 2023 р. світовий ринок туризму відновився на 90% у порівнянні з допандемійними показниками, а 2024 р. вважається роком повного подолання наслідків кризи.

Українська туристична галузь, попри негативні чинники – пандемію, гібридну та повномасштабну війну з боку росії – продовжує функціонувати та трансформуватися відповідно до глобальних трендів. Зокрема, все більшого значення набуває переорієнтація на внутрішній туризм, розвиток рекреаційних територій, зростання попиту на місцеві туристичні продукти. У такому контексті актуальним є дослідження сучасних підходів у туризмології, які передбачають інтеграцію рекреаційного потенціалу до структури туристичних послуг. Ця тема є перспективною як для наукової, так і для практичної площин, оскільки дозволяє сформулювати нові підходи до проектування та просування туристичних продуктів, адаптованих до потреб постпандемійного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні підходи в туризмології частково відображені у колективних працях та підручничовій літературі [1; 2; 6]. Вони охоплюють фундаментальні аспекти теорії туризму, акцентуючи увагу на багатогранності туристичної діяльності, включаючи економічні, соціальні та екологічні аспекти. У дослідженні Д. Лютої, А. Сидорук, Ф. Товстоп'ятко зазначається важливість міждисциплінарного підходу в туризмології, що дозволяє забезпечити глибоке розуміння не лише процесів організації туризму, а й потреби в психологічному та емоційному відновленні туристів [3]. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму, що підтверджують важливість сталого туризму та збереження природних і культурних ресурсів та є основою для створення інновацій-

них туристичних продуктів, проаналізовані в роботі А. Зарубіна, Ю. Оноїка, Н. Щербатюка [4]. Вагомим внеском у вивчення теми є також дослідження В. Васильчука [5], що аналізує історіографію туризмології, вказуючи на постійне удосконалення теоретичних засад та адаптацію до нових реалій у сфері туризму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність численних досліджень у сфері туризмології, недостатньо опрацьованими залишаються питання інтеграції рекреаційних ресурсів у процес формування туристичних продуктів, зокрема у контексті сучасних інноваційних підходів, регіональних особливостей та потреб сталого розвитку в умовах постпандемійної трансформації туристичної галузі.

Постановка завдання. Завданням даного дослідження є здійснення комплексного аналізу сучасних туризмологічних підходів до формування туристичних продуктів з урахуванням рекреаційної складової, виявлення ефективних моделей інтеграції природно-рекреаційного потенціалу в туристичну діяльність, визначення основних факторів впливу на конкурентоспроможність рекреаційно орієнтованих туристичних маршрутів, а також формулювання практичних рекомендацій щодо розвитку сталого туризму в регіональному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризмологія є міждисциплінарною наукою, яка вивчає туризм у соціальних, економічних, культурних, екологічних та психологічних аспектах. Вона аналізує туристичні потоки, організацію подорожей, взаємодію учасників туристичного процесу та вплив туризму на навколишнє середовище. Особливу увагу туризмологія приділяє сталості туризму, впливу на культурні практики та екологічні ризики, що виникають через масовий туризм. Вивчення туризму як індустрії допомагає зрозуміти його структуру і роль у розвитку економіки та створенні нових робочих місць, а також виклики, пов'язані з перенавантаженням інфраструктури та негативним впливом на місцеві громади [1].

Предметом дослідження туризмології є також управління туристичними потоками та їх прогнозування, що включає як кількісні, так і якісні методи аналізу. Використання великих даних для прогнозування тенденцій та соціологічних методів для розуміння поведінки туристів дозволяє оптимізувати туристичні послуги. Завдяки інтеграції з іншими науками, туризмологія допомагає знайти баланс між

розвитком індустрії та захистом довкілля, сприяючи сталому розвитку туризму, що має важливий вплив на глобальну економіку та культурні процеси.

Рекреація є важливою складовою сучасного способу життя, забезпечуючи відновлення фізичних і психічних сил людини в умовах постійного стресу та високих темпів життя. Вона включає різноманітні форми відпочинку, від традиційних відпусток до фізичної активності та психологічного відновлення. Рекреація стає необхідною для гармонії в житті, зниження стресу та поліпшення якості життя, а також сприяє психічному благополуччю, допомагаючи відновити сили і знайти ресурси для подолання життєвих труднощів. Завдяки сучасним технологіям і високому рівню стресу, все більше людей звертаються до рекреації як до важливого елементу здорового способу життя.

Структура рекреації включає три основні компоненти: фізичну, соціальну та психологічну рекреацію. Фізична рекреація охоплює різні види активності, що зміцнюють здоров'я і гармонізують тіло, соціальна рекреація сприяє зміцненню зв'язків з іншими людьми, а психологічна рекреація допомагає відновити емоційну рівновагу через медитацію або відпочинок на природі. Функції рекреації включають відновлення ресурсів для подальшої продуктивної діяльності, зниження стресу, покращення соціальних відносин і розвитку особистісних якостей, таких як стійкість до стресу, креативність і здатність адаптуватися до змін.

Рекреація включає активну, пасивну та оздоровчу форми відпочинку. Активна рекреація передбачає фізичні навантаження, такі як спорт чи екстремальні види активності, що сприяють не лише фізичному відновленню, а й розвитку соціальних зв'язків і психологічному здоров'ю. Пасивна рекреація, як відпочинок на природі або спостереження за культурними подіями, дозволяє людині розслабитися без фізичних навантажень. Оздоровча рекреація зосереджена на відновленні фізичного і психічного стану через SPA, санаторії або реабілітаційні програми [2].

Рекреація стала важливою частиною туристичної індустрії, яка розвивається завдяки зростаючому попиту на рекреаційні послуги, особливо після пандемії. Зокрема, набувають популярності wellness-туризм та еко-туризм. Туризм, як специфічна форма рекреації, передбачає подорожі до нових місць і інтеграцію в різноманітні культурні та

природні середовища. Це дає можливість не тільки фізично відновитися, але й поглибити розуміння різних культур і стимулює економічний розвиток через створення нових робочих місць і розвиток інфраструктури.

Рекреація є більш загальним поняттям, що охоплює різні форми відпочинку, включаючи фізичне відновлення через спорт, культурні активності, медитацію або відпочинок на природі. Вона є індивідуальною потребою для відновлення сил і може відбуватися в межах повсякденного життя, без необхідності переміщення людини, на відміну від туризму, який передбачає організовані подорожі та взаємодію з соціальними структурами поза звичним оточенням.

Спільним для туризму і рекреації є їхній позитивний вплив на соціальне і психологічне благополуччя. Однак туризм має глобальніший соціальний аспект, зазвичай включаючи групові активності або взаємодію з іншими людьми, тоді як рекреація часто є більш приватною. Туризм також має більший економічний вплив, тоді як рекреація сприяє особистісному розвитку та стійкості до стресу. Таким чином, хоча туризм є частиною рекреації, він має більш специфічні риси, пов'язані з мобільністю і соціальною організацією.

Інтегративний підхід у туристології об'єднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти для створення ефективних і збалансованих туристичних продуктів. На відміну від традиційних підходів, він акцентує увагу не лише на економічних вигодах туризму, але й на його впливі на місцеві громади та природне середовище, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток галузі. Наприклад, в еко-туризмі чи культурному туризмі важлива взаємодія між економічними вигодами та збереженням культурних і екологічних аспектів.

Економічний аспект інтегративного підходу полягає в розвитку місцевих громад через створення робочих місць і інвестиції в інфраструктуру, водночас уникати надмірного навантаження на ресурси. Це дозволяє зберігати баланс між економічними вигодами та соціальним і екологічним добробутом. Соціальний аспект фокусується на підтримці місцевих громад, їхній участі в розвитку туризму та забезпеченні взаємодії з туристами, що сприяє збереженню традицій і покращенню рівня життя [3].

Культурний та екологічний аспекти підходу спрямовані на збереження культурної спадщини та природних ресурсів. Важливо не створювати штучні культурні продукти, а збе-

рігати автентичні елементи місцевої культури. Екологічний аспект включає впровадження сталих практик, таких як використання відновлювальних джерел енергії, екологічно чистих готелів та ініціатив з відновлення екосистем, що мінімізують негативний вплив туризму на природу.

Інтегративний підхід у туризмології включає соціальну відповідальність туристичних компаній, що полягає не лише у забезпеченні економічної вигоди, але й у підтримці екологічних та соціальних ініціатив. Туристичні оператори повинні працювати на сталий розвиток місцевих громад, враховуючи інтереси місцевих жителів і залучаючи їх до управління туристичними процесами. Це дозволяє покращити ефективність туризму та забезпечити гармонійний розвиток, який приносить користь не лише економіці, а й соціальному та екологічному благополуччю.

Концепція сталого туризму є важливим елементом сучасної туризмології, спрямованим на мінімізацію негативного впливу на довкілля, економіку та культуру місцевих громад, водночас сприяючи їхньому розвитку. Основний принцип сталого туризму полягає в забезпеченні довгострокової вигоди, де економічні, екологічні та культурні аспекти враховуються разом для досягнення збалансованого та стійкого розвитку туристичної індустрії.

Один із основних аспектів сталого туризму – це управління природними ресурсами, що включає оптимальне використання води, енергії та біорізноманіття, а також збереження природних ландшафтів та екосистем. Практики сталого туризму передбачають використання відновлювальних джерел енергії, зменшення споживання води та впровадження екологічно чистих транспортних засобів. Залучення туристів до мінімізації екологічного сліду допомагає зменшити негативний вплив на природу та зберегти її для майбутніх поколінь [5].

Залучення місцевих громад до управління туристичними процесами є важливим аспектом сталого туризму. Це дозволяє забезпечити економічну вигоду для місцевих жителів, зберігаючи при цьому культурну спадщину і природні ландшафти. Місцеві жителі, активно залучені до розвитку туризму, сприяють збереженню традицій і екосистем, створюючи нові робочі місця та можливості для малого бізнесу.

Сталий туризм також включає освітні програми для туристів, які формують відповідальне ставлення до природи та культури. Це може бути досягнуто через екологічно орієнто-

вані кампанії, екскурсії з гідом та використання технологій для моніторингу впливу туризму на природу. Особливо важливим є розвиток еко-туризму, який дозволяє досліджувати природні території з мінімальним негативним впливом, підтримуючи збереження навколишнього середовища та створюючи економічні можливості для місцевих громад.

З економічної точки зору, сталий туризм не тільки сприяє збереженню екосистем, але й підвищує економічну ефективність місцевих громад. Відповідальний туризм створює можливості для розвитку місцевих підприємств через використання місцевих продуктів і послуг, що залежить від збереження природних ресурсів та культурних традицій. Таким чином, сталий туризм є важливим інструментом економічної стабільності для регіонів, сприяючи їх довгостроковому розвитку.

Гуманітарний та психологічний підходи в туризмології акцентують увагу на емоційних та психічних аспектах подорожей. Туризм стає інструментом не тільки для фізичного відпочинку, але й для глибокого емоційного відновлення, допомагаючи мандрівникам досягти внутрішнього балансу і гармонії. Орієнтація на емоційне збагачення подорожей стає важливою частиною досвідчених туристичних програм, які сприяють самопізнанню та покращенню психічного і емоційного здоров'я.

У сучасному туризмі з'являються нові тренди, такі як wellness-туризм, slow travel і digital detox, які фокусуються на зниженні стресу, збереженні психічного здоров'я та відновленні енергії. Wellness-туризм включає практики, як медитація, йога та спа-процедури, що допомагають не лише покращити фізичний стан, але й відновити внутрішню гармонію, зменшуючи рівень тривожності. Повільний туризм (slow travel) дозволяє мандрівникам зануритись у культуру місця, сповільнюючи темп життя, що сприяє емоційному відновленню та створенню відчуття внутрішньої гармонії [1].

Таким чином, сучасні туристичні продукти орієнтовані на індивідуальні потреби туристів у психологічному відновленні, з акцентом на емоційне збагачення. Психологічний підхід у туризмі стає важливим чинником, що визначає зростаючий попит на практики, орієнтовані на самопізнання та внутрішній спокій, такі як медитація, арт-терапія та інші методи. Це дозволяє туризму стати не тільки засобом відпочинку, але й потужним інструментом для досягнення глибоких емоційних і психічних змін.

Сучасні інноваційні моделі туристичних продуктів орієнтовані на задоволення не лише фізичних, а й психологічних, емоційних та соціальних потреб мандрівників. Популярні моделі, такі як wellness-туризм, slow travel, digital detox, біо- та еко-туризм, відображають зміну підходів у туризмі, орієнтуючись на вирішення сучасних проблем, таких як стрес і перевантаження інформацією. Ці продукти відповідають потребам людей, які шукають не лише відпочинок, але й відновлення та глибокі емоційні переживання.

Wellness-туризм поєднує фізичні, психологічні та емоційні практики, зокрема йогу, медитацію та спа-процедури, сприяючи відновленню енергії та зниженню стресу. Такий туризм став важливою частиною сучасного способу життя, орієнтуючись на покращення психоемоційного здоров'я. Slow travel, навпаки, сповільнює темп подорожей, дозволяючи мандрівникам глибше пізнати місцеву культуру та природу, зосереджуючись на якісному відпочинку та глибоких переживаннях.

Digital detox став важливою частиною туризму, даючи можливість "відключитися" від технологій і знову зосередитися на природі та безпосередніх враженнях. Біо- та еко-туризм відповідають зростаючій потребі в охороні природи та мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище. Вибір таких турів сприяє збереженню екосистем і біорізноманіття, роблячи туризм більш сталим і екологічно свідомим.

Інноваційні моделі туризму не лише зберігають навколишнє середовище та культурну спадщину, але й забезпечують мандрівникам можливість для глибоких і змістовних подорожей, що сприяють психологічному відновленню та емоційній гармонії. Ці моделі орієнтовані на задоволення потреб сучасних туристів, які шукають не тільки фізичний комфорт, але й психоемоційне благополуччя. Розвиток таких туристичних продуктів є важливим кроком до сталого розвитку туризму, оскільки поєднує бізнес-цілі з екологічною відповідальністю [6].

Рекреаційна привабливість територій, таких як гори, ліси, озера та термальні джерела, є важливим фактором для успіху туристичних продуктів. Однак зростання туризму без належного управління природними ресурсами може призвести до деградації екосистем. Тому важливо розробляти тури, що враховують сталий розвиток, з використанням екологічно чистих технологій, мінімізацією відходів та залученням місцевих громад для

збереження природних територій. Це дозволяє забезпечити економічний розвиток без шкоди для навколишнього середовища, зберігаючи привабливість регіонів для майбутніх поколінь туристів.

Формування туристичного маршруту повинно враховувати рекреаційний потенціал конкретної території, що дозволяє створювати унікальні тури, які задовольняють різноманітні потреби туристів. Для активних мандрівників це можуть бути маршрути з гірськими прогулянками або водними активностями, а для тих, хто шукає спокій, – спа-процедури або медитації на природі. Такий підхід дозволяє максимально використовувати природні та соціокультурні ресурси, створюючи багатий досвід для різних категорій туристів.

Рекреація є важливим елементом для диференціації туристичних послуг і суттєво впливає на якість туристичного досвіду. Спеціалізовані тури, як-от спа-курорти, лікувальні тури або активний відпочинок, дозволяють задовольняти конкретні потреби мандрівників і підвищують задоволення від подорожей. Успішно організований рекреаційний процес не лише сприяє відновленню сил, але й допомагає отримати емоційне задоволення, що, в свою чергу, підвищує імідж туристичних продуктів і сприяє повторним відвідуванням.

Висновки. Туризмологія та рекреація є тісно пов'язаними науками, що вивчають різні аспекти туристичної діяльності та відпочинку. Туризмологія охоплює економічні, соціальні, культурні, екологічні та психологічні аспекти туризму, зосереджуючи увагу на процесах організації та розвитку галузі, а рекреація є важливою складовою туризму, спрямованою на відновлення фізичних і психологічних сил людини. Вона включає різноманітні види відпочинку та має важливу функцію для покращення якості життя та здоров'я. Сучасні підходи до туризмології інтегрують економічні, соціальні та екологічні аспекти, зокрема концепцію сталого туризму та інноваційні моделі, такі як wellness-туризм, slow travel, digital detox і еко-туризм, що сприяють відповідальному використанню природних ресурсів. Психологічний підхід акцентує увагу на емоціях та психологічному відновленні мандрівників, що значно впливає на попит на туристичні продукти. Рекреація, у свою чергу, стає важливим фактором диференціації туристичних послуг, дозволяючи створювати унікальні маршрути та пропозиції, такі як спа-тури, лікувальні курорти та активний відпочинок, що сприяють підвищенню якості туристичного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торяник В. М., Сардак С. Е., Джинджоян В. В. Туризмолія. Дніпро: ДГУ, 2022. 306 с.
2. Кручек О. А., Соляник С. Ф., Парубець О. В., Гордієнко С. І. Основи туризмолії. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 234 с. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f32f813d-045f-4f31-9ac5-af7f9c65e532/content> (дата звернення: 22.01.2025).
3. Люта Д. А., Сидорук А. В., Товстоп'ятко Ф. Ф. Туризмолія як сучасний міждисциплінарний напрям дослідження туризму. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-14> (дата звернення: 13.02.2025).
4. Зарубіна А., Онойко Ю., Щербатюк Н. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-32> (дата звернення: 10.02.2025).
5. Васильчук В. Туризмолія в Україні та світі: історіографія дослідження. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. 2020. № 25. URL: <https://doi.org/10.32589/2412-9321.25.2020.264232> (дата звернення: 17.03.2025).
6. Федорченко В. К., Пазенюк В. С., Кручек О. А. Туризмолія: концептуальні засади теорії туризму. Київ : Академія, 2013. 368 с.

REFERENCES:

1. Torianyk V. M., Sardak S. E., Dzhyndzhoian V. V. (2022) *Turyzmolohiia* [Tourismology]. Dnipro: DHU, 306 p.
2. Kruchek O. A., Solianyk S. F., Parubets O. V., Hordiienko S. I. (2020) *Osnovy turyzmolohii* [Fundamentals of Tourismology]. Kherson: OLDI-PLUS, 234 p. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f32f813d-045f-4f31-9ac5-af7f9c65e532/content> (accessed: 22.01.2025).
3. Liuta D. A., Sydoruk A. V., Tovstopiatko F. F. (2021) *Turyzmolohiia yak suchasnyi mizhdystsyplinarnyi napriamok doslidzhennia turyzmu* [Tourismology as a Modern Interdisciplinary Field of Tourism Research]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-14> (accessed: 13.02.2025).
4. Zarubina A., Onoiko Yu., Shcherbatiuk N. (2023) *Suchasni tendentsii rozvytku vnutrishnoho turyzmu* [Current Trends in the Development of Domestic Tourism]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-32> (accessed: 10.02.2025).
5. Vasylichuk V. (2020) *Turyzmolohiia v Ukraini ta sviti: istoriografii doslidzhennia* [Tourismology in Ukraine and the World: Historiography of Research]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu*, vol. 25. URL: <https://doi.org/10.32589/2412-9321.25.2020.264232> (accessed: 17.03.2025).
6. Fedorchenko V. K., Pazienuk V. S., Kruchek O. A. (2013) *Turyzmolohiia: kontseptualni zasady teorii turyzmu* [Tourismology: Conceptual Foundations of Tourism Theory]. Kyiv: Akademiia, 368 p.